

Jerzy Duda

## Abiturienti liceum w Brodach

### Ostatni maturzyści Państwowego Liceum Humanistycznego i Przyrodniczego im. Józefa Korzeniowskiego w Brodach

Pierwsze zapisy o Brodach sięgają roku 1084, w którym to roku syn Wsiewołoda Monomacha – Włodzimierz spotkał się z Jaropelkiem wnukiem króla polskiego Bolesława II, ale tak naprawdę ich historia rozpoczyna się w roku 1441, kiedy to Władysław Jagiełłończyk nadał podkomorzemu przemyskiemu i staroście sandomierskiemu Janowi Siemińskiemu zamek, miasto i powiat Olesko, na terenie którego znajdowała się otoczona lasami i wielkimi bagnami osada, od tych moczarów zwana Brodami. W 1596 roku Stanisław Żółkiewski nadał miejscowości przywilej, na mocy którego osiedleńcy mogli stawiać budynki i rozporządzać nimi jako swoją własnością. Od 1620 roku Brody stały się własnością Konięcpolskich, było to początkiem długoletniej „świetnej dla miejscowości epoki”.<sup>1)</sup>

Stanisław Konięcpolski zbudował potężną warownię „w potędze holenderskim równą”, która stała się ważnym ogniwem systemu obronnego Kresów Wschodnich Rzeczypospolitej, oparła się najazdom Kozaków, Tatarów, wielokrotnie była ostoją i schronieniem dla mieszkańców Brodów i Ziemi Brodzkiej.

W 1772 roku do Brodów wkroczyły wojska austriackie, dla „objęcia kordonu”. Miasto otrzymało status wolnego miasta handlowego, utrzymany aż do 1880 roku, dzięki temu stały się niezwykle ważnym punktem wymiany handlowej między Wschodem a Zachodem. Wzrosła liczba mieszkańców, o ile w 1778 roku mieszkało tu 10.887 osób, to w 1910 roku już 20.309 osób, z wielką przewagą ludności żydowskiej (73,6% ogółu mieszkańców, Polaków – 17,5%, resztę stanowili Rusini).<sup>2)</sup> Brodzkie środowisko polskie, najliczniejsze po żydowskim reprezentowali przede wszystkim nauczyciele, urzędnicy państwowi, oficerowie i podoficerowie Wojska Polskiego, księża, policjanci i robotnicy. Nieliczni byli polscy kupcy, restauratorzy i rzemieślnicy.

Brody były silnym ośrodkiem oświatowym, tutaj do spraw wychowania i kształcenia młodzieży przywiązywano wielką wagę. Pod koniec XIX wieku w mieście działały następujące placówki oświatowe i wychowawcze: Gimnazjum Realne utrzymywane z funduszu naukowego, szkoła etatowa męska 5-klasowa, szkoła etatowa żeńska 4-klasowa oraz izraelska szkoła wyznaniowa zatrudniająca 18 nauczycieli.<sup>3)</sup>

W okresie międzywojennym działały w Brodach:

– cztery szkoły powszechne III stopnia (sześcioklasowe);

– trzy szkoły średnie: Gimnazjum i Liceum Męskie Humanistyczno-Przyrodnicze im. Józefa Korzeniowskiego; Gimnazjum i Liceum Żeńskie im. Elizy Orzeszkowej oraz Gimnazjum i Liceum Handlowe. Do 1929 roku funkcjonowało Seminarium Nauczycielskie.

Warto przypomnieć, że w dwudziestoleciu Rzeczypospolitej Polski początkowo istniały 8-klasowe gimnazja dla młodzieży w wieku 10–18 lat, po reformie oświatowej w 1932 roku zaczęły działać – oparte na

sześciu klasach szkoły powszechnej – czteroletnie gimnazja (ogólnokształcące i zawodowe), oraz oparte z kolei na tych gimnazjach licea (ogólnokształcące dwu- i zawodowe trzyletnie). Licea doprowadzały do matury uprawniającej do podjęcia studiów wyższych. W liceach ogólnokształcących można było wybrać jeden z następujących kierunków kształcenia: humanistyczny, klasyczny, matematyczno-fizyczny lub przyrodniczy. Bardzo bogaty był wybór profili kształcenia w liceach zawodowych, zwykle wynikający z aktualnych potrzeb lokalnych rynków pracy. Do liceów zawodowych zaliczano licea pedagogiczne przygotowujące nauczycieli dla szkół powszechnych, zastąpiły one zlikwidowane seminaria nauczycielskie.<sup>4)</sup>

W życiu kulturalnym miasta poważną rolę odgrywały także dwie prywatne szkoły muzyczne Marii Westowej i Mirosławy Sucharowskiej.

Silnie rozwinięta była również edukacja podstawowa wśród Żydów i Rusinów, dysponowali oni własnymi szkołami powszechnymi, a Rusini także Bursą Gimnazjalną im. Markijana Szaszkiwicza. Naukę licealną kontynuowali oni w polskich szkołach.

Aktualnie w Brodach liczących około 20.000 mieszkańców działa m.in. Wyższa Szkoła Pedagogiczna.<sup>5)</sup>

\*\*\*

Ostatnie tablea'u maturzystów Państwowego Liceum Humanistycznego i Przyrodniczego w Brodach wykonane zostało w zakładzie fotograficznym „Lena” mieszczącym się na Rajkówce, zamieszczono na nim pięćdziesiąt starannie upozowanych zdjęć odświętnie ubranych wychowanków i ich nauczycieli. Wyraźnie, na dolnych skrzydłach wypisane zostały dwie daty: ukończenia szkoły i planowanego spotkania po upływie dekady dwudziestego wieku. Zapewne pośpiech z jakim tablea'u zostało wykonane (lipiec–sierpień 1939 roku) sprawił, że zabrakło czasu, by zdjęcia opatrzyć imionami i nazwiskami ich bohaterów. Wytrawny znawca historii Kresów Wschodnich II Rzeczypospolitej Wacław Fastnacht w 2012 roku pomógł w ustaleniu tożsamości poszczególnych osób, zapis dotyczy 17 nauczycieli (czterech nie udało się zidentyfikować) oraz 33 absolwentów (nazwisk 13 nie ustalono), być może po opublikowaniu tego tekstu uda się uzupełnić poczet ostatniego rocznika znakomitego, brodzkiego Liceum Ogólnokształcącego.

Oto nazwiska osób z tablea'u „Abiturientów Państwowego Liceum Humanistycznego i Przyrodniczego im. Józefa Korzeniowskiego w Brodach – rok 1939”:

Rząd górny (od lewej strony):

NN, Wiktor Dymitr (nauczyciel historii), NN, Stanisław Gachowski (nauczyciel wychowania fizycznego), Mendel Czaczkes (nauczyciel religii mojżeszowej), NN (zapewne ksiądz wikary rzymskokatolickiej parafii pw. Podwyższenia Krzyża Świętego w Brodach), Wła-



dysław Sołtysik (dyrektor Liceum), Ks. Michał Osadca (nauczyciel religii greckokatolickiej), ks. Longin Taranowski (nauczyciel religii prawosławnej), Edmund Gibczyński (nauczyciel języka polskiego), Stanisław Kebuz (nauczyciel przyrody), Eliasz Cinciruk (nauczyciel języka niemieckiego), NN.

Rząd środkowy (od lewej strony):

NN, Włodzimierz Czuj, Piotr Fedun, Anatol Wowk, NN, NN, Zbigniew Gachowski, Leon Dąbrowa (nauczyciel języka łacińskiego), Kazimierz Buczkowski (nauczyciel matematyki), Tadeusz Lasoń (nauczyciel fizyki) Ryszard Cymbała, Arnold Frankel, Jakub Ordower, Janusz Węclawowicz, (..) Krothke – Kochanowski, NN, NN.

Rząd dolny (od lewej strony):

Bronisław Hauptman, Marian Kiwyk, NN, Zdzisław Bojko, NN, NN, NN, NN, Zofia Gottlieb (nauczycielka chemii), Ludwik Horodecki, Zbigniew Matuszyński, Mieczysław Freudenberger, Eugeniusz Dutkiewicz, NN, NN, Zbigniew Więckowski, NN.

Poniżej (od lewej strony):

Adam Józków, Marian Key, (..) Muszyński.

W skład zespołu nauczycielskiego Liceum Ogólnokształcącego wchodził także dr (..) Czaczkes (nauczyciel języka niemieckiego) oraz Metody Lacheta, nauczyciel śpiewu, prowadzący czterdziestoosobową, niezwykle popularną w mieście orkiestrę licealną.

W latach 1928–1929 edytowany był szkolny miesięcznik „Znicz” redagowany przez znanego w przyszłości pisarza i marynistę Bronisława Miazgowskiego (1909–1981).

Wśród absolwentów znajdują się m. in.: Zbigniew Gachowski syn nauczyciela wychowania fizycznego oraz (..) Krothke-Kochanowski syn wielce zasłużonego dla Brodów burmistrza Czesława Krothke-Kochanow-

skiego twórcy koncepcji rozwoju miasta „Wielkie Brody”.

Proboszczem parafii katolickiej pw. Podwyższenia Krzyża Świętego był w 1939 roku ks. Emil Kobierczyki (1892–1963), po wojnie proboszcz parafii Matki Boskiej Bolesnej i Św. Wojciecha w Opolu, w latach następnym administrator Diecezji Opolskiej. Jednym z księży wikarych był. ksiądz Kazimierz Borcz, początkowo wikariusz i proboszcz opolskich kościołów, a od 1971 roku rektor Wyższego Seminarium Duchownego w Nysie.

Nie są znane dalsze losy nauczycieli i absolwentów – z 1939 roku – Państwowego Liceum Humanistycznego i Przyrodniczego w Brodach, wiadomo z całą pewnością, że na dziesięciolecie swojej matury, które chcieli uczcić jubileuszowym zjazdem, żaden z nich do Brodów nie dotarł.

#### Przypisy:

- 1) Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich. Warszawa 1880, tom I, str. 372.
- 2) Mieczysław Orłowicz: Ilustrowany przewodnik po Galicji. Lwów 1914, str. 97.
- 3) Zbigniew Kościów: Brody. Przypomnienie kresowego miasta. Opole 1989, str. 19.
- 4) Wojciech Pomykało (redakcja): Encyklopedia Pedagogiczna. Warszawa 1987, str. 347.
- 5) Wielka Encyklopedia PWN. Warszawa 2001, tom IV, str. 458.